

لویس کاروئانا

علم و فضیلت

جستاری درباره تأثیر

ذهنیت علمی بر روش اخلاقی

ترجمه محمد ابراهیم محمد

نشرنی

- www.ketab.ir
- سرشناسه: کاروانا، لوییس Caruana, Louis
 مشخصات نشر: تهران، نشر نی، ۱۳۹۶
 نوبت چاپ: چاپ اول، ۱۳۹۶
 مشخصات ظاهری: ۲۳۸ ص
 شابک: 978-964-185-538-5
 وضعیت فهرست‌نویسی: فیپا
 یادداشت: عنوان اصلی: Science and Virtue: An Essay on
 the Impact of the Scientific Mentality on
 Moral Character
 عنوان دیگر: جستاری درباره تأثیر ذهنیت علمی بر منش اخلاقی
 موضوع: علوم - جنبه‌های اخلاقی Science - Moral and ethical aspects
 Virtue: فضیلت
 شناسه افزوده: محجوب، محمدابراهیم، ۱۳۳۰ - مترجم
 Mahjoub, Mohammad Ibrahim
 رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۶ ع ۸ ک ۲ / BJ۵۷
 رده‌بندی دیویی: ۱۷۱/۷
 شماره کتابشناسی ملی: ۴۷۸۲۰۳۳

قیمت: ۲۰۰۰۰ تومان

علم و فضیلت

جستاری درباره تأثیر ذهنیت علمی بر مسائل اخلاقی

لوییس کاروانا

مترجم: محمدابراهیم محجوب

چاپ اول: تهران، ۱۳۹۶

تعداد: ۵۰۰ نسخه

چاپ و صحافی: پردیس دانش

تمامی حقوق این اثر محفوظ است. تکثیر یا تولید مجدد آن کلاً و جزئاً،

به هر صورت (چاپ، فتوکپی، صوت، تصویر و انتشار الکترونیکی)

بدون اجازه مکتوب ناشر ممنوع است.

شابک ۵ ۵۳۸ ۱۸۵ ۹۶۴ ۹۷۸

www.nashreneny.com

فهرست مطالب

۷	پیش‌گفتار
۱۱	درآمدی بر فضیلت
۱۳	درک فضیلت
۱۸	کسب فضیلت
۲۰	علم و فضیلت
۲۹	راهبرد این پژوهش
۳۳	مشاهده
۳۵	کیفیات
۳۹	ادراک حسی
۵۰	تقویت ادراک حسی
۵۹	مشاهده و زندگی بافضیلت
۶۹	روش
۷۰	توصیف مقدماتی هدف

۷۳	استقرا
۹۱	ابطال
۱۰۵	روش و فضیلت
۱۱۵	تبیین
۱۱۶	ایراد اصلی
۱۲۴	جنبه‌های عمل‌گرایانه تبیین
۱۳۵	تبیین و فضیلت
۱۴۹	علم، تاریخ
۱۵۰	انواع ارزش‌دوری‌های شخصی
۱۷۲	ارزیابی نظریه‌ها از کسب فضیلت
۱۸۵	علم، روشی برای زندگی
۱۸۸	فلسفه و زندگی
۱۹۵	علم و زندگی
۲۰۷	علم، زندگی خوب، و خدا
۲۱۵	پیوست یک
۲۱۹	پیوست دو
۲۳۱	منابع

پیش‌گفتار

من در این کتاب به بررسی نهیت علمی پرداخته‌ام. فکر نوشتن این کتاب در واقع واکنشی است به قطب‌بندی‌های خامی که در فرهنگ پساروشن‌نگری آشکار شده است. در یک قطب علم لیبرال صورتی ژرف سودمند افتاده است زیرا انسان امروزی پاسخ پرسش‌هایی را در آینده باید که نسل‌های دیروز از دین انتظار داشتند. بدین ترتیب، دین و فرهنگ از آمیختگی‌های اتفاقی رسته‌اند و در نتیجه ویرایش شده و ژرفا یافته‌اند. در قطب دیگر، آشکار است که بیدادگری ساختاری جهان امروز ریشه در سیستم‌های ارزشی مورد پشتیبانی فزاینده‌ای اجتماعی و سیاسی نیرومندی دارد که از علم و فناوری به سود خود بهره‌کشی می‌کنند. به سخن دیگر، علم اجازه داده است به ابزار بیدادگری بدل شود. بدبخته علم و فاسوفان به این قطب‌بندی بسیار کم توجه کرده‌اند. البته در محیط‌های دانشگاهی دانش‌مندان در پی تبیین پدیده‌های گوناگون هستند و فیلسوفان تحلیلی علم به ایشان کمک می‌کنند تا روش‌هایشان را بهبود بخشند و از جهان‌بینی خود برداشت‌های ضمنی هم داشته باشند. اما کسی علاقه‌چندانی به ارزش‌های شخصی حاکم بر زندگی فرد دانشمند و یا دیگرانی که از ذهنیت علمی اثر می‌پذیرند نشان نمی‌دهد. از آن‌جا که

علم طبیعی به صورت یکی از نقش آفرینان اصلی فرهنگ معاصر در آمده است، اگر گمان کنیم آثارش بر شیوه زندگی مردم قابل چشم پوشی است به خطا رفته ایم. این است آن جرعه ای که هدایتگر کندوکاو در موضوع این کتاب شد. اما برای این که در کوره راه پیچیدگی موضوع گم نشویم در سراسر کتاب روش خاصی را دنبال کرده ایم؛ یعنی به جای روش روان شناختی، جامعه شناختی، یا پدیدار شناختی، روش تحلیلی را در پیش گرفته ایم. منظور این است که خط استدلال ما کمابیش در دو سطح پیش می رود: در یک سطح توجه مان به پیوند میان دانش و تجربه در علوم است؛ ولی در سطح دیگر، در هر مرحله ای به وضعیتی فراتر انشعاب می زنیم. این شیوه ما است که می دهد درباره پیامدهای ممکن ذهنیت علمی بر خصوصیات اخلاقی کنکاش کنیم. دگرگونی هایی از این شیوه را می توان در دیدگاه های کارل پوپر درباره مسئولیت دانشمند ردیابی کرد. وی در مقاله ای که در سال ۱۹۷۰ چاپ شد نگاه جالبی دارد به سه گانه مشهور بقراط^۱ این سوگند سه بخش اصلی دارد: شاگرد نخست ارادت شخصی محبتش را به استادش ابراز می کند. سپس پیمان می بندد به سنت هنرش وفادار بماند و هم به طور که از حرمت حیات دفاع می کند مراتب عالی هنرش را پاس بدارد و آن را ستودانه به شاگردانش منتقل نماید. سوم شاگرد متعهد می شود سودایی جز کمک به دردمندان در برنپروراند و محرم ایشان باشد. پوپر زیرکانه می کوشد کل علوم طبیعی را زیر این چتر بیاورد. کاربرد این فکر او در روزگار مدرن سه فقره شعار می آورد: نخست ایزد عزیزیت حرفه ای را در صدر می نشاند. از شاگرد خواسته می شود ضمن قبول این «جایز الخطا» است وظیفه خودش را (که همانا گسترش دادن دانش از طریق مشارکت در جست و جو برای یافتن حقیقت است) بشناسد و مسئولیت آن را به گردن بگیرد. دوم شاگرد

1. Karl Popper, 'Moral Responsibility of the Scientist', in P. Weingartner and G. Zecha (eds), *Induction, Physics and Ethics* (Dordrecht: Reidel, 1970), pp. 329-36.

باید مراتب احترام خودش را در قبال دیگرانی که در همان رشته کار می‌کنند ابراز کند. او در عین حال باید این وظیفه را هم برای خودش قائل شود که با کار خویش و دیگران نقادانه برخورد کند: «از همه مهم‌تر او باید حواسش باشد مبادا دچار خودبینی عالمانه شود و در برابر شیوه‌های عالمانه سر فرود نیاورد [تأکید از سند اصلی است]». سوم شاگرد باید بپذیرد در قبال کل بشریت مسئولیت مهم‌تری دارد تا در قبال استادش یا همکارانش. در این صورت‌بندی نوین پوپر از سوگند بقراط، نکته برجسته‌ای به چشم می‌خورد و آن این است که وی به برخی فضایل و شهرهای بنیادین اشاره می‌کند. خاصه این نکته آخر خیلی مهم است که پوپر دانشمند را در زندگی علمی و علمی‌اش در قبال کل بشریت مسئول می‌شمارد. در سوگند بقراط تأکید بر مسئولیت پزشک است در برابر بیماران؛ حال آن‌که در بحث پوپر سخن از مسئولیت دانشمند در برابر نوع بشر در میان است. در عین حال، بن‌مایه دیدگاه‌های بقراط و پوپر همان تنوع با نظر ارسطو ندارند که در تعریفش از فضیلت، شکوفایی اصیل نوع بشر را هدف نهایی می‌شمارد.

بحث فصل‌های بعدی کتاب در پارچه‌بندی همین دیدگاه کلان فلسفی است. هدف اصلی این نیست که یک‌راست برویم به سراغ موقعیت‌های گوناگون خاص و دشواری که در برخی از جبهه‌های علم و تدریس با آن‌ها روبه‌رو می‌شویم. هدف من این است که به موضوعات بنیادی‌تر بپردازم. اساساً می‌خواهم گرایش‌های اخلاقاً مهم نهفته در عصر علم را بشکافم. بنا ندارم به دانشمندان بگویم چه کنند تا اخلاقی‌تر باشند. این پرسشی است که به انتخاب و تعهد شخصی اشاره دارد. هر کس خودش باید تصمیم بگیرد چگونه زندگی کند. هدف من فقط این است که نشان دهم کدام جنبه از کار دانشمندان ممکن است بر خصوصیات اخلاقی ایشان اثر بگذارد.

من این کتاب را ظرف چندین سال نوشته‌ام؛ از این رو درست نمی‌توانم به‌یاد بیاورم درباره هر بخش از کتاب با کدام دوستان و دانشجویان در کدام برهه از این

مدت چه گفت‌وگویی داشته‌ام. در نسخه‌های پیش‌نویس خاصه از رهنمودهای لیندا زاگزبسکی، رابرت آودی، گارت هالت، پتر لیپتون، و باس و تینا جانگلینگ بهره برده‌ام. دستاورد نهایی کتاب این است که نشان دهد در جهت ارزیابی درست هم‌رخی میان علم و اخلاق، و فهم کافی از پیامدهای ذهنیت علمی، نخستین گام‌ها کدام‌اند. امیدوارم خوانندگان کتاب من از این کنکاش سود و بهره‌ای ببرند.

www.ketab.ir